

KNJIZEVNOST

Iz slovenske geografske in sorodne književnosti

Vladimir Bračić, *Gozdnate Haloze*, socialnogeografska študija. Založba Obzorja, Maribor, 1982. Strani 154.

Tisti med nami, ki smo še sodelovali pri pobudi mariborskega zborovanja slovenskih geografov leta 1954, da Severovzhodno Slovenijo proučimo sistematično tudi v obliki regionalnih monografij za njene posamezne pokrajine in to s poudarkom na njihovih aktualnih življenjskih problemih, smo lahko zadovoljni, da je doslej res izšlo lepo število takih monografij, v čemer je vsa ostala Slovenija, pa tudi del Severovzhodne Slovenije (Prekmurje) skoraj docela v zastanku.

K seriji dosedanjih monografij o pokrajinah Severovzhodne Slovenije je bistveno prispeval avtor knjige, o kateri poročamo. Svojim študijam o Vinorodnih Halozah in o Ptujemskem polju je zdaj pridružil še tretjo, o t.i. Gozdnatih Halozah, pripravlja pa tudi četrto, o svetu ob Dravinji.

Bračičeva monografija o Gozdnatih Halozah se odlikuje po istih svojstvih, ki so bila značilna že za njegovi dosedanji dve monografiji. Kljub temu, da je v podnaslovu označena kot »socialnogeografska študija«, nikaor ne ostaja pri ožji socialni problematiki trenutne današnjosti, temveč sega s tehničnimi lastnimi proučitvami daleč v zgodovinsko preteklost, nikakor pa tudi ne zanemarja danosti naravnega okolja ter stoletnega razvoja kulturne pokrajine. Po uvodu, v katerem omejuje proučevano območje in hkrati zagovarja njegovo poimenovanje z nazivom »Gozdnate Haloze« v primerjavi z že obdelanimi »Vinorodnimi Halozami«, obravnava naravno okolje, predvsem petrografske sestavo tal, reliefne oblike in posebno podrobno klimatske razmere, nato pa razvoj kulturne pokrajine, najprej v luči srednjeveških urbarjev in cenilnih opisov iz 15. in 16. stoletja. Nato razpravlja o nastanku in obliki naselij ter poljski razdelitvi, o obliki kmečkega doma, o Halozah v začetku 19. stoletja in njihovem prebivalstvu. Sledi poglavje o pokrajini v obdobju 1825—1949 (od franciscejskega katastra do druge svetovne vojne) z zelo podrobno obdelavo podatkov o spremembah v zemljiških kategorijah, o posestnih razmerah, o gospodarskih razmerah in prebivalstvu. V poglavju o gospodarskih in socialnih spremembah v povojnem obdobju je posebej obdelan čas po veliki gospodarski krizi, obdobje okupacije in NOB, čas neposredno po vojni, kmetijstvo v šestdesetih letih ter gospodarske razmere (zemljiške kategorije, rastlinske proizvodnje, živinorejska proizvodnja) v letih 1978—1979. V zadnjem poglavju so podrobno orisane splošne družbene spremembe po letu 1945 in njihov vpliv na gibanje prebivalstva, njegovo starostno strukturo, poklicno usmerjenost, izobrazbeno strukturo, pa deagrarizacija in urbanizacija ter razvoj upravno političnih organov. V zaključnem povzetku so nakazane možnosti razvoja pokrajine v prihodnosti.

Bračičeva knjiga o Gozdnatih Halozah ima seveda svoj glavni pomen v tem, da so s tem vse Haloze vsestransko obdelane. To tem bolj, ker avtor nenehno primerja njihov zahodni, gozdni del z že poprej obdelanim vzhodnim, vinorodnim delom ter s tem v marsičem dopolnjuje tudi svojo študijo o Vinorodnih Halozah. Monografija pa je še posebno pomembna za regionalnogeografsko metodologijo. Opredelitev dveh delov

Haloz, Vinorodnih in Gozdnatih, ki jo avtor posrečeno uvaja namesto dosedaj običajne delitve na Zgornje in Spodnje Haloze, se opira na tehtno ugotovljene in označene razlike med njima v naravnih danostih, naseljenem in gospodarskem razvoju ter zunanjem licu pokrajine. Kar zadeva ravno zunanje lice, naj podčrtam, da nam je ta, tako podrobno dokumentirana dvojnost Haloz lahko eden od najboljših primerov za pojem t.i. »fiziognomskih« regij, pojem, ki ga nekateri radi uporabljamo, pa ni vedno prav razumljen. Iz Bračičeve študije nam Gozdnate Haloze res nazorno stopajo pred oči z vsemi lastnostmi, po katerih se razlikujejo od Vinorodnih Haloz. Ne samo po višjem odstotku gozda (v vseh opisanih razdobjih od 50 do 60 % vse površine v nasprotju z niti 40 % v Vinorodnih Halozah), temveč tudi po višjem, že bolj hribovitem kot gričevnatem svetu, kjer so površine in druge možnosti za ugodno kmetovanje, še posebej za vinogradništvo, bistveno manjše. Za Gozdnate Haloze je značilna tudi bolj odročna lega, ki je vse do danes vplivala tudi na nekakšno patriarhalno konservativnost tamkajšnjega kmečkega življa. Zato so Gozdnate Haloze ena najbolj nenavadno zaostalih, če ne sploh najbolj zaostala pokrajina Slovenije, vsekakor še precej bolj kakor Vinorodne Haloze. Te zaostalosti tudi industrija na obrobem Bregu še ni mogla resno načeti.

Površine njiv in vinogradov se tu v zadnjih desetletjih še neprimerno bolj krčijo kakor v Vinorodnih Halozah, mali kmetje in kajzarji živetarijo še mnogo bedneje kot tam, vinogradništvo, ki je tu v nasprotju z Vinorodnimi Halozami od nekdanj dajalo samo nižjerazredna vina, je tu v kmečkih rokah in nezadržno nazaduje. Sem sploh ni segla nedomača, meščanska vinogradniška posest z ustrezno modernizacijo obdelovanja in izkoriščanjem viničarske delovne sile, kakor se je to zgodilo marsikje v Slovenskih goricah, pa tudi v Vinorodnih Halozah. Gre torej v Halozah za dva, po prirodnih danostih in po razvoju kulturne pokrajine dokaj različna pokrajinska tipa. Meja med njima seveda ni povsod ostra. Saj nam študija lepo pokaže, kako je morda samo »vinorodni« Janški vrh nekakšen otok na severovzhodnem obrobju Gozdnatih Haloz, ki še nekako spominja na sosednje Vinorodne Haloze.

Še bolj kakor v Vinorodnih Halozah so seveda v Gozdnatih odprta vprašanja prihodnjega razvoja. Avtor jih načinja na zaključku. Perspektive gleda ne samo v odpravljanju vseh splošnih svojstev nerazvitosti, temveč predvsem v preusmerjenosti kmetijstva v panoge, za katere so tu naravne danosti, a so ostale doslej še skoraj neizrabljene (sadjarstvo, travništvo z živinorejo itd.).

Bračičevo študijo velja priporočiti za vzgled regionalnega dela vsem slovenskim geografom. Želeti bi bilo, da bi tudi druge slovenske pokrajine doživele čim več podobnih obdelav.

Svetozar Ilešič

Geografski zbornik XXII, SAZU, Geografski inštitut Antona Melika, Ljubljana, 1983, 346 str.

22. številka Geografskega zbornika, ki jo je skrbno uredil akademik prof. dr. Svetozar Ilešič, vsebuje štiri nove zanimive razprave: o poplavnih področjih v porečju Rašice z Dobrepoljami (Drago Meze) in v porečju Hudinje (Milan Natek), o kvartarnem razvoju Škofjeloškega hribovja (Milan Šifrer) in o geomorfološkem razvoju Kaninskega pogorja s posebnim ozirom na glaciokraške pojave (Jurij Kunaver).

V razpravi D. Meze ta o poplavnih področjih v porečju Rašice z Dobrepoljami je zelo nazorno prikazan mehanizem nastajanja rednih, pa tudi ekstremnih poplav, ki najpogosteje prizadenejo Struge, jugovzhodni del Dobrepolj. Večji del porečja Rašice je fluviokraški z normalnim površinskim odtokanjem. Ob Rašici in njenih večjih pritokih, Robarici in Velikem grabnu, so nastale do 200—500 m široke aluvialne ravnice, ki so zgrajene pretežno iz dolomitnega proda in zlasti v osrednjem delu mokrotne ter izpostavljene stalnim poplavam. Le-te se pojavljajo predvsem zaradi